

Biblioteka Śląska w Katowicach
27 września 2018 roku

Latająca Biblioteka Pomysłów

Cykl spotkań warsztatowych dla bibliotekarzy o nowej literaturze dziecięcej i młodzieżowej

Jak ma na imię Czerwony Kapturek? – czyli o zaletach i możliwościach wykorzystania w pracy z dziećmi klasycznych baśni w najnowszym wydaniu

Prowadząca: Joanna Piekarska

Snucie opowieści towarzyszy ludzkości od wieków; jest ważnym czynnikiem komunikacji społecznej, budowania tożsamości, tworzenia więzi i dzielenia się zdobytym doświadczeniem. Opowiadane historie ewaluują, dostosowując się do słuchaczy, do wymogów otaczającego nas świata, naszych potrzeb. Zmienia się też język i sposób odbioru; zwłaszcza jeśli adresatem opowieści jest dziecko – moim zdaniem najbardziej wymagający odbiorca.

Najbardziej znane zbiory baśni

Zbiory klasycznych opowieści zawdzięczamy Charlesowi Perrault oraz Jakobowi i Wilhelmowi Grimmom. Nie są to, wbrew powszechnemu mniemaniu autorzy tych opowieści; zarówno Perrault jak i Grimmowie spisali znane od wieków ludowe podania.

Perrault dostosował je do potrzeb współczesnego mu, francuskiego dworu – odzwierciedlały fascynację folklorem, miały służyć rozrywce znudzonych arystokratów.

Grimmowie zebrali ludowe opowieści swojej ojczyzny, w formie, która wydawała się najbliższą oryginału; słuchali kobiet pochodzących ze wsi, które pracowały w mieszczkańskich domach. W pierwszym wydaniu swojego zbioru zaprezentowali spisane historie czytelnikom w takiej właśnie formie. Z czasem baśnie ewoluowały; zmieniał się ich język i treść. Oczyszczane były z elementów skatologicznych, seksualnych, zbyt drastycznych.

Baśnie jako narzędzie pracy z dzieckiem

Baśnie to jednak nie tylko znakomity zabytek kultury, to wciąż żywe narzędzie do pracy z dzieckiem. Może ono wspierać rozwój dziecka w wielu obszarach; rozwijać wyobraźnię, umiejętność abstrakcyjnego myślenia, kształtować postawy, sposób myślenia o sobie i świecie. Może kompensować emocjonalne braki, być pomocna w niwelowaniu lęków, a wreszcie służyć jako narzędzie diagnostyczne. Zagadnienia te omówił bardzo przekonująco Bruno Bettelheim w publikacji „Cudowne i pożyteczne. O znaczeniach i wartościach baśni.” Przekonuje on, że baśnie nasycone są ukrytymi znaczeniami, odpowiedziami na istotne dla nas wszystkich pytania o wartość i sens życia. Są ważnym elementem procesu inicjacji, wspólnym dla wielu kultur – również wspólną problematycę i dylematów. Wskazuje także, że baśnie mogą pomóc nam, dorosłym w zrozumieniu dziecięcych lęków i wątpliwości.

Przemiany baśni

Baśń podlega przemianom i transformacjom. To dobrze, bo dzięki temu żyje; archaiczne teksty są często niezrozumiałe dla dzieci i zbyt drastyczne w ocenie dorosłych.

Baśń podlega przemianom i transformacjom. To źle, bo niszczy jej ukryte znaczenie, odbieramy jej magiczną moc kompensacji uzdrowienia. Trywializujemy jej przekaz odbierając matemu słuchaczowi możliwość oswojenia się z lękiem, stresem, nabycia umiejętności radzenia sobie z nimi.

Czy naprawdę pamiętamy jeszcze klasyczne wersje baśni? Czy potrafimy sobie przypomnieć, jak ma na imię Czerwony Kapturek? Z czego tak naprawdę zbudowana była chatka Baby Jagi? I jaki los spotkać złe siostry Kopciuszka?

Czerwony Kapturek

„Czerwony Kapturek” to opowieść ostrzeżenie – uczy nas, czego możemy spodziewać się po złym wilku. Zwłaszcza jeśli zaufamy mu nadmiernie. Atak wilka, który może być interpretowany jako symbol seksualnej przemocy wobec dziecka, przedstawiony w sposób niewymagający rozmowy o seksie. Ale to także przypomnienie dla dorosłych kobiet o obowiązku przekazywania swojej wiedzy młodszym, o obowiązku wychowywania.

Adaptacje baśni

Mnogość współczesnych adaptacji nie ułatwia wyboru. Pozór, że mimo wszystko mamy do czynienia z klasyczną opowieścią to groźna pułapka. W jaki sposób wybrać to co dla dziecka najodpowiedniejsze?

Potrzeby dziecka to sprawa bardzo indywidualna. Światopogląd, wychowawcze cele i upodobania rodzica to kwestia równie ważna, jeśli pamiętamy o tym, że to rodzic jest pośrednikiem między światem literatury a dzieckiem, to on jest wzorem do naśladowania i nabywcą książki. Będzie to zatem wypadkowa potrzeb dziecka, wyobrażenia rodziców o

potrzebach dziecka i ich własnych gustów. Mnogość współczesnych adaptacji, nie ułatwia wyboru, ale daje wiele możliwości. Daje też szansę nam, bibliotekarzom, na uczestniczenie w tym procesie.

Przykłady adaptacji „Czerwonego Kapturka”

- „Czerwony Kapturek” braci Grimm z ilustracjami Joanny Concejo, klasyczna wersja baśni opowiedziana pięknym literackim językiem (tłumaczenie Łukasza Musiała z pierwszego wydania baśni braci Grimm z 1812 roku), wydaje się być propozycją dla dziecka, zarówno tego najmłodszego, które zetknie się z nią po raz pierwszy; jak i starszego – które chcemy zapoznać z klasyczną wersją opowieści. Mimo, że nie jest to książka obrazkowa, trudno nie docenić tej strony przedsięwzięcia. Ilustracje nie tylko obrazują zachodzące zdarzenia, ale również je interpretują.
- „Czerwony Kapturek w wielkim mieście” Aarona Frischa z ilustracjami Roberta Innocentiego przenosi Czerwonego Kapturka do współczesnego świata. Dziewczynka przemierza samotnie dżunglę wielkiego miasta. Zwierzę, które okazuje się największym zagrożeniem, to człowiek. Publikacja jest bardzo bogato ilustrowana, ze szczerkowanym tekstem. Ilustracje są pełne treści, bardzo dynamiczne, dające możliwość różnorodnych interpretacji: w zasadzie każda z nich mogłaby opowiedzieć osobną historię. Doskonale oddają klimat wielkiego miasta: niemal słychać hałas, gwar, daje się odczuć panujący tam chaos. Dziewczynka wędruje po znanym sobie mieście, wydaje się, że jest bezpieczna – ale ani znane otoczenie, ani otaczający ją tłum nie ustrzegli jej przed „złym zakończeniem”.
- „Grimms Marchen ohne Worte” Franka Flöthmanna to wyjątkowa gra z czytelnikiem, publikacja obrazkowa, rodzaj komiksu zbudowanego z piktogramów. Idealnym adresatem wydaje się być ktoś znający kanoniczne teksty baśni, kto będzie konfrontował znaną sobie opowieść z bardzo interesującą interpretacją obrazkową, pełną humoru i nieoczywistych skojarzeń. Autor używa ograniczonej palety kolorów, ilustracje są proste i schematyczne, wymagają wielu dopowiedzeń. Zastosowane skróty dają jednak wiele możliwości – można opowiadać piktogramy na wiele sposobów. Doskonała do wspólnego czytania z dzieckiem.
- Jedną z najciekawszych adaptacji (a może wariacji na temat?) to „Czerwone Wilczątko” Amélie Fléchais. Bardzo sugestywna zamiana ról, która może zarówno uczyć wrażliwości i empatii, jak i trwożyć. Przewrotna opowieść o tym, że ludzie i wilki nie są przyjaciółmi. Smuci i zachwyca. Daje do myślenia i prowokuje do rozmowy.

Baśnie w popkulturze

Dziewczynkę w czerwonej czapeczce spotkaliśmy wszyscy. Być może był czas, gdy byliśmy z nią mocno zaprzyjaźnieni. Czy rozpoznajemy ją we współczesnych adaptacjach? Filmowych, bajkowych, książkowych... Czy nadal rozumiemy co ma nam do powiedzenia? A może zaczęła mówić coś zupełnie innego? A może ktoś mówi w jej imieniu?

Polecane pozycje:

Bruno Bettelheim „Cudowne i pożyteczne. O znaczeniach i wartościach baśni”, tłum. Danuta Danek. W.A.B., Warszawa 1996.

Clarissa Pinkola Estes „Biegająca z wilkami : archetyp Dzikiej Kobiety w mitach i legendach”, tłum. Agnieszka Cioch. Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2012.

Amélie Fléchais „Czerwone Wilczątko”, tłum. Ana Brzezińska. Kultura Gniewu, Warszawa 2017.

Frank Flotmann „Grimms Märchen ohne Worte”. Dumont Buchverlag, Köln 2015.

Aaron Frisch „Czerwony Kapturek w wielkim mieście”, il. Roberto Innocenti, tłum. Ewelina Angielczyk. Media Rodzina, Poznań 2014.

Bracia Grimm „Czerwony Kapturek”, il. Květa Pacovska, tłum. Wojciech Samborski. Wydawnictwo Dwie Siostry, Warszawa 2008.

Wilhelm i Jakub Grimm „Czerwony Kapturek”, il. Joanna Concejo, tłum. Łukasz Musiał. Tako, Toruń 2015.

Joanna Olech „Czerwony Kapturek”; oprac. graf. Grażka Lange. Jacek Santorski Agencja Wydawnicza, Warszawa 2005.

Pierre Péju „Dziewczynka w baśniowym lesie: o poetykę baśni: w odpowiedzi na interpretacje psychoanalityczne i formalistyczne”, tłum. Magdalena Pluta. Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2008.

Joanna Piekarska – bibliotekoznawca, bibliotekarz, kierownik Pracowni Uzupelniania zbiorów Biblioteki Narodowej. W polu jej zainteresowań badawczych znajduje się literatura dziecięca, a zwłaszcza jej wykorzystanie w procesie biblioterapeutycznym. Kolekcjonerka artefaktów związanych z postacią Czerwonego Kapturka.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Projekt dofinansowany ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Organizatorzy: Wydawnictwo Dwie Siostry i Polska Sekcja IBBY

Patron: Lustro Biblioteki

© Wydawnictwo Dwie Siostry, Warszawa 2018